ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Malikov Akrom Abduhamidovich

filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD),

Ijtimoiy-ma’naviy tadqiqotlar instituti ilmiy xodimi

99-920-02-69

MILLIY MA’NAVIY DISKURS SHAROITIDA YOSHLAR IDENTITETINI REKONSTRUKSIYA QILISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI

Kirish

Globallashuv jarayoni hamda raqamli kommunikatsiya makonining kengayishi zamonaviy yoshlar ongida identitetning parchalanishi va o‘zlikning ko‘p qatlamli shakllanishini kuchaytirmoqda. Kech zamonaviylik sharoitida shaxs o‘z identitetini doimiy ravishda qayta qurishga majbur bo‘lib, bu jarayon an’anaviy ijtimoiy tayanchlarning zaiflashuvi bilan birga kechadi (Giddens, 1991, 5–7-betlar). Shu bilan birga, madaniy identitet qat’iy va o‘zgarmas hodisa emas, balki tarixiy xotira va diskursiv amaliyotlar orqali muntazam ravishda qayta yaratiladigan ijtimoiy konstruksiya sifatida namoyon bo‘ladi (Hall, 1990, 222–225-betlar).

Milliy qadriyatlar tizimi bilan transmilliy madaniy oqimlar o‘rtasidagi diskursiv ziddiyat yoshlarning o‘zini anglash jarayonini murakkablashtirib, ularni virtual makonda shakllanayotgan performativ o‘zlik modellari tomon yo‘naltirmoqda. Bunday sharoitda tarixiy xotira va ramziy makonlar milliy identitetni saqlovchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo‘ladi (Nora, 1989, 7–12-betlar). Millat va milliy ongning o‘zi ham tasavvuriy hamjamiyat sifatida ijtimoiy-madaniy diskurslar orqali shakllanishi bois, yoshlar identitetidagi beqarorlikni milliy narrativlar zaiflashuvi bilan izohlash mumkin (Anderson, 1991, 36–44-betlar).

Shu nuqtayi nazardan, yoshlar identitet inqirozi nafaqat sotsiologik yoki psixologik hodisa, balki chuqur ijtimoiy-ma’naviy mazmunga ega diskursiv muammo sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur tadqiqotning maqsadi yoshlar identitet inqirozini milliy ma’naviy diskurs doirasida tizimli tahlil qilish hamda nazariy-metodologik jihatdan asoslangan yechimlarni taklif etishdan iborat. Bunda zamonaviy yoshlar tadqiqotlarida ilgari surilgan empirik yondashuvlar ham identitet shakllanishining ijtimoiy kontekst bilan uzviy bog‘liqligini tasdiqlaydi (Journal of Youth Studies, 2022–2024).

Tadqiqotning metodologik asoslari

1. Falsafiy-psixologik yondashuv

Identitet muammosi avvalo shaxsning o‘zini anglash jarayoni bilan bog‘liq bo‘lib, u individual ong, ijtimoiy tajriba va qadriyatlar tizimining o‘zaro ta’siri natijasida shakllanadi. Kech zamonaviylik sharoitida shaxsiy o‘zlik barqaror holat emas, balki doimiy refleksiya va qayta qurilish jarayoni sifatida namoyon bo‘ladi (Giddens, 1991, 52–54-betlar). Shu bilan birga, identitetning psixologik jihati insonning “men-kontsepsiyasi”, ijtimoiy rollarni qabul qilishi hamda ma’naviy yo‘nalishlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, bu jarayon jamiyatdagi ramziy tizimlar orqali mustahkamlanadi (Taylor, 1994, 25–32-betlar).

Demak, falsafiy-psixologik nuqtayi nazardan identitet — bu shaxsning o‘z mavjudligini ma’nolantiruvchi **refleksiv o‘zlik modeli** bo‘lib, u qadriyatlar ierarxiyasi orqali barqarorlashadi.

2. Sotsiomadaniy yondashuv

Zamonaviy ijtimoiy makonda identitet shakllanishi globallashuv, migratsiya va ommaviy madaniyat jarayonlari bilan bevosita bog‘liqdir. Madaniy identitet tarixiy jihatdan berilgan qat’iy mohiyat emas, balki diskursiv amaliyotlar orqali shakllanuvchi dinamik konstruksiya hisoblanadi (Hall, 1990, 224–227-betlar). Millat va milliy ongning o‘zi ham “tasavvuriy hamjamiyat” sifatida ijtimoiy kommunikatsiya vositalari orqali barpo etiladi (Anderson, 1991, 37–46-betlar).

Raqamli kommunikatsiya muhitining kengayishi natijasida esa “raqamli identitet” fenomeni yuzaga kelib, unda shaxs virtual makonda ko‘p qatlamli va performativ o‘zliklarni yaratish imkoniga ega bo‘ladi. Bu holat an’anaviy ijtimoiy identifikatsiya mexanizmlarining zaiflashishiga olib kelishi mumkin (Journal of Youth Studies, 2021–2023).

Shunday qilib, sotsiokulturni yondashuv identitetni **ijtimoiy diskurslar mahsuli** sifatida talqin qiladi.

3. Milliy-ma’naviy yondashuv

Milliy identitetning barqarorligi tarixiy xotira, an’ana va diniy-axloqiy merosning uzviyligi bilan belgilanadi. Tarixiy xotira jamiyatning o‘zini anglashida muhim ramziy makon vazifasini bajarib, avlodlar o‘rtasidagi ma’naviy davomiylikni ta’minlaydi (Nora, 1989, 7–13-betlar). Shu bois milliy o‘zlikni tiklash jarayoni nafaqat siyosiy yoki madaniy, balki chuqur ma’naviy hodisa sifatida namoyon bo‘ladi.

Sharq tafakkurida, xususan tasavvufiy antropologiyada insonning komillikka intilishi o‘zlikni anglashning eng yuqori bosqichi sifatida talqin qilinadi. Bu yondashuv identitetni axloqiy-ma’naviy kamolot bilan bog‘laydi hamda uni qadriyatlar tizimi orqali mustahkamlaydi (Nasr, 1987, 160–168-betlar).

Demak, milliy-ma’naviy yondashuv identitetni **tarixiy xotira va ma’naviy merosga tayanuvchi o‘zlik modeli** sifatida tushuntiradi.

Asosiy qism

Yoshlar identitet inqirozining zamonaviy ko‘rinishlari

A. Aniqlik belgilariga doir kuzatuvlar

1) Qadriyatlardagi beqarorlik

O‘zbek yoshlarining iqtisodiy va ijtimoiy stsenariylari bilan bog‘liq noaniqliklar yashash qadriyatlari va kelajak tasavvurlariga ta’sir qilmoqda. UNICEF milliy tadqiqotiga ko‘ra, 14–30 yoshdagi respondentlarning katta qismi (4 458 respondentdan olingan ma’lumot) o‘z kelajak rejalari va mehnat imkoniyatlariga nisbatan yuqori darajada tashvishda; NEET (not in education, employment or training) ko‘rsatkichi 19–30 yosh oralig‘ida 54.6% ni tashkil etadi (UNICEF, 2020, p.5; NEET statistikasi). Bu iqtisodiy noaniqlik yoshlarning an’anaviy ma’naviy ustuvorliklarni ikkinchi o‘ringa surib, pragmatik (daromadga yo‘naltirilgan) qadriyatni

kuchaytiradi (UNICEF, 2020, p.4–6). (Misol: NEET — yoshlarda milliy-madaniy anglashning pasayishi bilan bog‘liq stress va maqsadsizlikni kuchaytiradi.) (UNICEF, 2020, 4–6).

2) Ma’naviy indifferentlik (ma’naviy befarqlik)

Maktab va maktabdan tashqari hayotiy sharoitlar sog‘lom ijtimoiy-ma’naviy taraqqiyotni qo‘llab-quvvatlashi kerak; ammo so‘nggi yillarda ruhiy salomatlik va ma’naviy yaxshi holat bo‘yicha o‘tkazilgan milliy tadqiqotlar adolatli tashvishga asos beradi. Masalan, maktab o‘quvchilarining ruhiy salomatligi haqida olib borilgan UNICEF/Vazirlik hamkorligi hisoboti maktab yoshlarida depressiv simptomlar va ijtimoiy izolyatsiya belgilarining sezilarli ekanligini ko‘rsatadi — bu esa ma’naviy faollikning susayishi bilan bog‘lanadi (Adolescents’ mental health, UNICEF & MoH/ MoPE, 2022, pp.31–34). Ruhiy salomatlik muammolari yoshlarning qadriyatlar bilan uyg‘unlashuvini qiyinlashtiradi va ma’naviy indifferentlikni kuchaytiradi (UNICEF, 2022, 31–34).

3) Virtual makonda “sun’iy o‘zlik” (performativ identitet) shakllanishi

Internet va ijtimoiy tarmoqlar keng tarqalishi (2023: Internet foydalanuvchilari ≈ 89%, 2024: ≈ 92.7% — Milliy Statistika Agentligi) mahalliy yoshlarning onlayn xatti-harakatlarini keskin oshirdi (Stat.uz, 2024). UNICEF milliy tadqiqotida “Digital Life & the Internet” bo‘limi yoshlar internetni foydali deb bilish bilan birga, “yomon ta’sirlar”ga duch kelish” xavfi haqida ham bildirganini ko‘rsatadi; so‘rovda yoshlarning katta qismi internetdan kunlik foydalanadi (UNICEF, 2020, pp.111–122). Bu imkoniyatlar bilan birga, qisqa formatli kontent (Telegram/Instagram postlari, Reels/Shorts kabi) chuqur tafakkur va tarixiy xotirani tiklash imkoniyatini pasaytiradi — natijada o‘zlikning performativ, “qisqa, ko‘zga tashlanadigan” versiyalari keng tarqaladi (UNICEF, 2020, 111–122; Milliy Stat. 2024).

4) Tarixiy xotiradan uzoqlashish

Yoshlarning tarixiy xotira bilan aloqasi shahar-qishloq, jins va ta’lim darajasiga bog‘liq. UNICEF tadqiqoti shuni ko‘rsatadiki, qishloq joylarda ham madaniy axborotga kirish imkoniyati bor, lekin ta’lim sifatidagi, resurs va imkoniyatlaridagi farq tarixiy-madaniy qadriyatlarga investitsiyani susaytiradi (UNICEF, 2020, pp.34–36). Buning natijasida yoshlar orasida milliy merosga qiziqish individual “amaliy manfaat” bilan bog‘langan hollarda kamroq; ularni tarixiy xotiraga qaytarish uchun an’anaviy vositalar yetarli emas (UNICEF, 2020, 34–36).

B. Sabablar tahlili

1) Diskurslar to‘qnashuvi (milliy ↔ global)

Globallashuv va raqamli OAV yordamida tashqaridan kelayotgan madaniy andozalar va mahalliy an’analar o‘rtasida aniq to‘qnashuv mavjud. World Bank tahlili yoshlarning ishga oid aspiratsiyalari va maqsadlariga ta’sir etuvchi ko‘nikmalardagi nomuvofiqliklarini va iqtisodiy imkoniyatlar kontekstida bu to‘qnashuvni ko‘rsatadi – yoshlar global mehnat bozori ko‘nikmalariga intilayotgan paytda mahalliy ta’lim tizimi ularni tayyorlashda yetarli emas (World Bank, 2021, pp.16–20). Bu diskurs ziddiyati yoshlarning an’anaviy qadriyatlar (oilaviy, madaniy) bilan orasida o‘ziga xos ixtilof yaratadi va identitetda qarama-qarshiliklarni kuchaytiradi (World Bank, 2021, 16–20).

2) Ma’naviy tarbiya mexanizmlarining zaiflashuvi

Rasmiy siyosatlar va ta’lim islohotlari amalga oshirilayotgan bo‘lsa ham, ma’naviy tarbiya (maktab, mahalla, oilaviy ritual va madaniy dasturlar)ning amaliy samaradorligini oshirish uchun tizimli yondashuvlar talab etiladi. UNICEF va Milliy ta’lim/ sog‘liq hisobotlari maktablarda psixologik va ma’naviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari zarurligini ta’kidlaydi (Adolescents’ mental health, 2022, pp.31–34). Shuningdek, World Bankning yoshlar bandligini tahlil qilishidagi tavsiyalar ta’lim-mehnat integratsiyasini yaxshilashni ko‘rsatadi — bu esa ma’naviy tarbiya va iqtisodiy integratsiyani birlashtirish uchun zarur (World Bank, 2021, pp.16–18).

3) Axborot oqimining nazoratsizligi va kontentning “qisqa” formatga yo‘naltirilishi

Milliy va xalqaro tadqiqotlar O‘zbekiston auditoriyasida Telegram va qisqa kontent formatlarining keng tarqalishini qayd etadi; bunday kontent tez iste’mol qilinadi va chuqur kontekstni yo‘qotishi mumkin (UNICEF, 2020, pp.111–122; Stat.uz, 2024). Gender digital bo‘linishi ham mavjud: qizlar va ayollarda internet kundalik foydalanish darajasi pastroq, bu esa ularning onlayn tarixiy va madaniy resurslarga kirishini cheklaydi (UNICEF, 2020, p.120). UNDPning Gender Digital Divide tahlili ham bu masalani tasdiqlaydi (UNDP, 2023, pp.12–27). Natijada axborot maydonida nazoratsiz va qisqa formatli kontent yoshlarning identitetni chuqur emas, balki ko‘proq performativ tarzda shakllanishiga olib keladi.

Xulosa qilish mumkinki, O‘zbek jamiyatida yoshlar identitet inqirozi ko‘p omilli va murakkab hodisa bo‘lib, uning zamonaviy ko‘rinishlari — qadriyatlardagi beqarorlik, ma’naviy indifferentlik, virtual makonda performativ “sun’iy o‘zlik” va tarixiy xotiradan uzilish — aniq statistik va empirik dalillar bilan tasdiqlanadi (UNICEF, 2020; World Bank, 2021; Stat.uz, 2024; UNICEF & MoH/MoPE, 2022). Ushbu sabablarni ildizdan bartaraf etish uchun esa milliy ma’naviy diskursni qayta tiklash va zamonaviy kommunikatsiya kontekstida yangi tarbiya mexanizmlarini ishlab chiqish zarur. Bu esa milliy ma’naviy diskurs asosida metodologik yechim – konseptual, amaliy va diskursiv aspektlarda yechim berish ehtiyojini kun tartibiga qo‘yadi.

1. Konseptual yechim: milliy identitetni rekonstruksiya qilish modeli

Yoshlar identitet inqirozini bartaraf etish, avvalo, milliy identitetning konseptual asoslarini qayta tiklashni talab etadi. Zamonaviy sotsiologik yondashuvlarga ko‘ra, identitet tarixiy xotira, qadriyatlar tizimi va refleksiv o‘zlikning uzviy birligi sifatida shakllanadi (Giddens, 1991, 53–56-betlar). Shu nuqtayi nazardan, O‘zbekiston sharoitida identitet rekonstruksiyasi uch tayanch unsurga asoslanadi:

a) Tarixiy xotira.

Tarixiy xotira milliy o‘zlikning ramziy poydevori bo‘lib, jamiyatning o‘zini anglash jarayonini ta’minlaydi (Nora, 1989, 7–13-betlar). O‘zbek jamiyatida bu jarayon madaniy meros obyektlari, adabiy klassika va tarixiy shaxslar timsolida namoyon bo‘ladi. Davlat miqyosida madaniy merosni saqlash va targ‘ib qilishga qaratilgan siyosat yoshlarning tarixiy identifikatsiyasini mustahkamlash omili sifatida ko‘riladi (UNESCO, 2021, 18–22-betlar).

b) Qadriyatlar ierarxiyasi.

Ijtimoiy transformatsiya sharoitida qadriyatlar tizimining barqarorligi identitetning izchilligini belgilaydi. Empirik tadqiqotlar O‘zbekistonda yoshlar uchun oila, ta’lim va ijtimoiy barqarorlik yetakchi qadriyatlar ekanini ko‘rsatadi (UNICEF, 2020, 24–27-betlar). Demak, milliy identitetni rekonstruksiya qilish ushbu qadriyatlarni zamonaviy ijtimoiy diskurs bilan uyg‘unlashtirishni talab etadi.

c) Ma’naviy o‘zlikni anglash.

Sharq falsafiy-tasavvufiy tafakkurida insonning komillikka intilishi o‘zlikni anglashning eng yuqori bosqichi sifatida talqin qilinadi (Nasr, 1987, 165–168-betlar). Bu yondashuv O‘zbekiston sharoitida identitetni faqat ijtimoiy rol emas, balki **ma’naviy kamolot jarayoni** sifatida ko‘rish imkonini beradi.

2. Amaliy mexanizmlar: ijtimoiy institutlar darajasida yechimlar

a) Ta’lim diskursini ma’naviylashtirish

Ta’lim tizimi yoshlar identitetini shakllantiruvchi asosiy institut hisoblanadi. Jahon banki tahlillarida O‘zbekistonda ta’lim va mehnat bozori o‘rtasidagi nomuvofiqlik yoshlarning ijtimoiy o‘zini anglashiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi ta’kidlanadi (World Bank, 2021, 16–20-betlar). Shu bois ta’lim mazmuniga milliy madaniyat va tarixiy tafakkur, axloqiy-ma’naviy kompetensiyalar, tanqidiy fikrlash va raqamli madaniyat integratsiyasi metodologik zarurat hisoblanadi.

b) OAVda milliy narrativlarni kuchaytirish

Raqamli media yoshlar ongiga eng kuchli ta’sir ko‘rsatuvchi makondir. O‘zbekistonda internetdan foydalanish darajasi 2024-yilda 90 % dan oshgani yoshlar identiteti asosan media diskurs orqali shakllanayotganini ko‘rsatadi (Stat.uz, 2024). Shu sababli, milliy tarix va qahramonlar obrazini zamonaviy formatda talqin qilish, qisqa video va vizual kontentda ma’naviy g‘oyalarni yetkazish, ijtimoiy tarmoqlarda ijobiy identitet modellarini yaratish milliy diskursni kuchaytirishning muhim yo‘nalishidir.

c) Badiiy matn va merosni identitet vositasi sifatida faollashtirish

Adabiy meros milliy o‘zlikni uzluksiz yetkazuvchi semantik tizimdir. Klassik adabiyot va tarixiy manbalarni zamonaviy talqin qilish yoshlarning madaniy identifikatsiyasini kuchaytiradi (Anderson, 1991, 141–146-betlar).
O‘zbekiston sharoitida Navoiy merosining yangi media shakllarida talqini, teatr, kino va raqamli platformalarda tarixiy syujetlar, yoshlar o‘rtasida kitobxonlik madaniyatini qo‘llab-quvvatlash identitetni mustahkamlovchi amaliy mexanizmlar sifatida namoyon bo‘ladi.

3. Diskursiv yondashuv: qadriyatlar tilini tiklash va semantik maydonni kengaytirish

Identitet inqirozining chuqur sababi — **qadriyatlar tilining uzilishi**dir. Madaniy identitet diskurs orqali shakllanishi sababli, milliy semantik maydonni tiklash strategik ahamiyatga ega (Hall, 1990, 225–227-betlar).

a) Qadriyatlar tilini tiklash

Bu jarayon ta’lim va OAVda milliy-axloqiy tushunchalarni faol qo‘llash, tarixiy terminologiyani zamonaviy semantika bilan uyg‘unlashtirish, ijtimoiy muloqotda ma’naviy kategoriyalarni kengaytirish orqali amalga oshiriladi.

b) Milliy semantik maydonni kengaytirish

Globallashuv sharoitida milliy diskursni yopiq holda saqlash emas, balki uni universal qadriyatlar bilan dialogga kiritish zarur. Shu yo‘l bilan milliy identitet ochiq, moslashuvchan, barqaror tizimga aylanadi (Taylor, 1994, 66–73-betlar).

Umumiy xulosa

Mazkur tadqiqotda yoshlar identitet inqirozi ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida emas, balki **milliy ma’naviy diskurs bilan uzviy bog‘liq kompleks ijtimoiy-madaniy muammo** sifatida talqin qilindi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, globallashuv jarayonlari, raqamli kommunikatsiya makonining kengayishi hamda qadriyatlar tizimidagi transformatsiyalar yoshlar o‘zligini anglash mexanizmlarini sezilarli darajada o‘zgartirmoqda. Natijada identitetning parchalanishi, ma’naviy indifferentlik, virtual performativ o‘zlikning ustuvorligi va tarixiy xotiradan uzoqlashish kabi belgilar yuzaga kelmoqda.

Nazariy tahlil identitetning uch qatlamli tabiatini aniqladi:

1. **Falsafiy-psixologik qatlam** — refleksiv o‘zlik va qadriyatlar ierarxiyasi;
2. **Sotsiomadaniy qatlam** — globallashuv, ommaviy madaniyat va raqamli identitet;
3. **Milliy-ma’naviy qatlam** — tarixiy xotira, an’ana va axloqiy meros.

Aynan uchinchi qatlamning sustlashuvi O‘zbekiston jamiyatida yoshlar identitet inqirozining asosiy omillaridan biri ekani asoslandi.

Empirik ma’lumotlar va milliy statistika tahlili yoshlar bandligi muammolari, ruhiy-psixologik bosimlar, internet makonining keskin kengayishi hamda gender va hududiy tafovutlar identitet shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatayotganini tasdiqladi. Bu holat milliy va global diskurslar o‘rtasidagi nomutanosiblikni kuchaytirib, yoshlarning ma’naviy tayanchlarini zaiflashtirmoqda.

Tadqiqot natijasida yoshlar identitet inqirozini bartaraf etishning **milliy ma’naviy diskursga asoslangan metodologik modeli** ishlab chiqildi. Ushbu model uch darajani qamrab oladi:

1. Konseptual daraja.

Milliy identitetni rekonstruksiya qilish tarixiy xotirani faollashtirish, qadriyatlar ierarxiyasini tiklash, ma’naviy o‘zlikni anglashni kuchaytirish orqali amalga oshiriladi.

2. Institutsional-amaliy daraja.

Ta’lim mazmunini ma’naviy-madaniy komponentlar bilan boyitish, OAV va raqamli platformalarda milliy narrativlarni zamonaviy shaklda rivojlantirish, badiiy meros va klassik adabiyotni identitet shakllantiruvchi vosita sifatida faollashtirish
yoshlar o‘zligini mustahkamlovchi asosiy mexanizmlar sifatida belgilandi.

3. Diskursiv daraja

Qadriyatlar tilini tiklash, milliy semantik maydonni kengaytirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlar o‘rtasida dialog yaratish identitet barqarorligini ta’minlovchi strategik yo‘nalish sifatida asoslandi.

Ilmiy yangilik

1. Yoshlar identitet inqirozi **milliy ma’naviy diskursning sustlashuvi** bilan bog‘liq konseptual muammo sifatida yangi talqinda yoritildi.

2. O‘zbekiston kontekstida identitetni tiklashning **uch darajali metodologik modeli** ishlab chiqildi.

3. Raqamli makon sharoitida **diskursiv-ma’naviy yondashuv**ning ustuvorligi asoslab berildi.

Amaliy ahamiyat

Tadqiqot natijalari:

a) ta’lim siyosati va ma’naviy-ma’rifiy dasturlarni takomillashtirishda;
b) yoshlar siyosati strategiyalarini ishlab chiqishda;
c) OAV va madaniy loyihalarda milliy identitetni mustahkamlashda ilmiy-metodologik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Yakuniy xulosa

Shunday qilib, O‘zbekiston jamiyatida yoshlar identitet inqirozini bartaraf etish **milliy ma’naviy diskursni rekonstruksiya qilish**, uni zamonaviy ijtimoiy va raqamli makon bilan uyg‘unlashtirish orqali amalga oshishi mumkin. Aynan shu yo‘l yoshlarning barqaror o‘zligini shakllantirish, ma’naviy xavfsizlikni ta’minlash hamda jamiyatning uzluksiz madaniy taraqqiyotiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Giddens, Anthony. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age.* Cambridge: Polity Press, 1991. — 256 sahifa.
2. Hall, Stuart. *Cultural Identity and Diaspora.* London: Lawrence & Wishart, 1990. — 16 sahifa (J. Rutherford tahriridagi *Identity: Community, Culture, Difference* to‘plamida).
3. Anderson, Benedict. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism.* London – New York: Verso, 1991. — 224 sahifa.
4. Nora, Pierre. *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire.* Berkeley: University of California Press, 1989. — 18 sahifa (*Representations* jurnalining 26-sonida).
5. Taylor, Charles. *Multiculturalism and the Politics of Recognition.* Princeton: Princeton University Press, 1994. — 112 sahifa.
6. Nasr, Seyyed Hossein. *Islamic Life and Thought.* Albany: State University of New York Press, 1987. — 279 sahifa.
7. UNICEF. *The Youth of Uzbekistan: Challenges and Prospects.* Tashkent: UNICEF Uzbekistan, 2020. — 150 sahifa.
8. World Bank. *Youth Employment in Uzbekistan: Opportunities and Challenges.* Washington, DC: World Bank Publications, 2021. — 103 sahifa.
9. UNICEF; Ministry of Health; Ministry of Public Education (Uzbekistan). *Adolescents’ Mental Health and Psychosocial Well-being at Schools.* Tashkent: UNICEF Uzbekistan, 2022. — 195 sahifa.
10. UNDP Uzbekistan. *Gender Digital Divide Assessment: Uzbekistan.* Tashkent: United Nations Development Programme, 2023. — 60 sahifa.
11. UNESCO. *Cultural Heritage and Youth Engagement.* Paris: UNESCO Publishing, 2021. — 64 sahifa.